

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

С. С. Заєць

**ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»
В СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ**

Умань 2016

УДК 36 (075.8)

ББК 60.9я73

З–16

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету соціально-психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 6 від 14 січня 2016 р.)

Рецензенти:

Коляда Н.М.– доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Полехіна В.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

З-16 Вступ до спеціальності «Соціальна робота» в схемах і таблицях : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. закл.] / Світлана Сергіївна Заєць. – Умань, 2016. – 58с.

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» В СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ

Навчальний посібник для студентів педагогічних університетів

Автор: Заєць Світлана Сергіївна

Навчальний посібник розроблено як допоміжний навчальний матеріал відповідно основного підручника. Навчальний матеріал систематизовано в схемах і в таблицях, відповідно тематики курсу «Вступ до спеціальності», як необхідний мінімум інформації для студентів. Розглянуто еволюцію теорії і практики соціальної роботи в Україні і за кордоном. Практична соціальна робота викладена відповідно до особливостей різних груп клієнтів та завдань в роботі з ними.

Посібник розрахований на студентів вищих навчальних закладів та слухачів системи підготовки та перепідготовки фахівців за спеціальністю «Соціальна робота».

УДК 36 (075.8)

ББК 60.9я73

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	6
1.1. Соціальна робота як єдність теорії і практики та навчальної діяльності.....	6
1.1.1. Сутність поняття «соціальна робота» як фахової діяльності.....	6
1.1.2. Соціальна робота як галузь науки і навчальна дисципліна.....	11
1.2. Еволюція суспільної допомоги і соціальної роботи.....	14
1.2.1. Суспільна допомога як підґрунтя соціальної роботи.....	14
1.2.2. Зародження професійної соціальної роботи за кордоном.....	15
1.2.3. Історія фахової соціальної роботи в Україні.....	17
1.3. Відносини між соціальними працівниками і клієнтами.....	19
1.3.1. Професійні вимоги до соціального працівника.....	19
1.3.2. Професійні ролі соціальних працівників.....	20
1.3.3. Клієнти соціальної роботи.....	22
РОЗДІЛ II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	27
2.1. Моделі соціальної роботи.....	27
2.1.1. Класифікація моделей соціальної роботи.....	27
2.1.2. Методи і технології соціальної роботи.....	28
РОЗДІЛ III. ПРАКТИЧНА СОЦІАЛЬНА РОБОТА.....	29
3.1. Соціальна робота з людьми, що мають функціональні обмеження.....	29
3.1.1. Характеристика інвалідності як причини обмеженої дієздатності особистості.....	29
3.1.4. Організація надання допомоги інвалідам.....	31

3.2.	Соціальна робота з проблемними сім'ями та дітьми, що залишились без піклування батьків.....	33
3.2.1.	Сім'я та дисфункції сім'ї.....	33
3.2.2.	Сирітство та бездоглядність як соціальні явища.....	34
3.2.3.	Загальні підходи, методи та технології соціальної роботи з сім'єю та дітьми-сиротами.....	35
3.3.	Соціальна робота з людьми похилого віку, безробітними та бездомними.....	40
3.3.1.	Уявлення про старість і старіння.....	40
3.3.2.	Соціальна робота з людьми похилого віку.....	41
3.3.3.	Безробіття як соціальне явище.....	42
3.3.4.	Бездомність та її причини.....	45
3.3.5.	Методи і технології соціальної роботи з безробітним та бездомним	48
3.4.	Насильство в сім'ї як соціальна проблема.....	51
2.4.1.	Насильство в сім'ї як соціальна проблема.....	51
2.4.2.	Загальні підходи, причини та характеристики насилля.....	53
2.4.5.	Організація соціальної роботи з жертвами насилля.....	54
3.5.	Соціально-педагогічна робота з переселенцями в Україні.....	55
2.5.1.	Сутність та класифікація поняття «міграція».....	56
2.5.2.	Проблеми переселенців в Україні.....	56
2.5.3.	Організація надання допомоги переселенцям.....	57
	ЛІТЕРАТУРА.....	58

ПЕРЕДМОВА

Українська трансформаційна економіка потребує нових спеціалістів для більш повної реалізації соціальних, правових та економічних функцій соціальними службами забезпечення, підвищення фінансової ефективності в сфері соціальних послуг. Аргументовано, що для стратегії розвитку державної соціальної діяльності виникає потреба у висококваліфікованих фахівцях за спеціальністю «Соціальна робота».

Соціальний працівник – спеціаліст, робота якого спрямована на соціальну спеціалізовану діяльність, об'єктивно необхідну для функціонування державних і громадських систем соціальної допомоги різним категоріям населення, для реалізації життєвих, потенційно закладених у кожній людині сил для самозабезпечення і саморозвитку.

В навчальному посібнику зроблено спробу запропонувати нові підходи до теоретичної підготовки соціальних працівників з урахуванням сучасних тенденцій в практиці соціальної роботи. В ньому узагальнено матеріал словників, підручників, навчальних посібників та монографій.

Навчальний матеріал систематизовано в схемах і в таблицях, відповідно тематики курсу «Вступ до спеціальності», як необхідний мінімум інформації для студентів. Пропоновані схеми і таблиці можуть бути своєрідним планом для студентів при підготовці до тем курсу.

Посібник розрахований на студентів педагогічних університетів та слухачів системи підготовки та перепідготовки фахівців за спеціальністю «Соціальна робота».

Цей навчальний посібник є першою в Україні спробою подати теоретичну інформацію з соціальної роботи у вигляді схем і таблиць. Тому, безперечно, у читачів можуть виникнути окремі зауваження щодо запропонованих матеріалів. Автор буде щиро вдячний всім за конструктивні побажання та пропозиції щодо поліпшення структури та змісту посібника.

1.1. Соціальна робота як єдність теорії і практики та навчальної діяльності

Поняття «соціальна робота» розглядають у трьох основних значеннях:

1. Практична професійна діяльність.
2. Навчальна дисципліна.
3. Галузь наукових знань

1.1.1. Сутність поняття «соціальна робота як фахова діяльність»

Погляди на «соціальну роботу» як діяльність:

Рефлексивно-терапевтичний	Соціалістично-колективістський	Індивідуалістично-реформістський

Ці три типи поглядів акцентують увагу на відповідності соціальної роботи потребам індивідів, виступають за зміни та розвиток, реалізацію потенціалу індивідів, груп та громад у межах наявної соціальної системи.

Зміст соціальної роботи залежить: від часу, соціальних та культурних умов

- ступінь теоретичної розробки,
- дані наукових досліджень;
- політичні та законодавчі зміни;
- організаційні перетворення;
- вплив суміжних професій;
- засоби масової інформації.

Зміст діяльності:	Міфи «соціальної роботи»
* Соціальна робота пов'язана з процесом соціалізації.* Соціальна робота як допомога з боку суспільства.* Соціальна робота як професійна діяльність соціальних інституцій.	* Соціальна робота – сучасний варіант благодійництва.* Соціальна робота – лише виплата матеріальної допомоги, пенсій, субсидій тощо.* Соціальна робота – передумова соціальної справедливості.

Піраміда потреб (А.Маслоу)

Мета соціальної роботи полягає у регулюванні правових, економічних стосунків людини з суспільством, наданні їй допомоги та підтримки в подоланні проблем, що виникли, та гідному самоутвердженні й повноцінному житті, розвиток чи відновлення взаємовигідних стосунків між індивідом та суспільством для поліпшення якості життя кожного його члена.

Завдання соціальної роботи

- * розширення можливостей та самостійності клієнтів у подоланні їхніх проблем;
- * встановлення зв'язків клієнтів з системами, які мають необхідні ресурси та надають послуги;
- * сприяння ефективному та гуманному функціонуванню цих систем;
- * сприяння розвитку служб, які відповідають потребам клієнтів;
- * вплив на соціальну політику.

Напрями соціальної роботи

- * Допомога людям, які мають проблеми, віднайти шляхи їхнього вирішення.
- * Допомога людям допомогти собі.
- * Соціальні працівники вживають заходів щодо захисту найбільш

вразливих членів суспільства від них самих та від інших осіб.

- * В деяких випадках суд зобов'язує соціальних працівників здійснювати нагляд за людьми.
- * Соціальні працівники здійснюють догляд за тими, хто не в змозі сам за собою доглядати.

Об'єктом соціальної роботи є проблеми людей, розв'язання яких потребує сторонньої допомоги.

Типові проблеми	Проблема організації навчання і виховання дітей
	Проблема розвитку обдарованих дітей
	Проблема подолання прояву дитячих девіацій
	Проблема надання допомоги різним категоріям населення
	Проблема ліквідації негативних суспільних явищ

Суб'єкти соціальної роботи	
Державні	Недержавні
• Органи виконавчої влади• Соціальні інститути виховання• Соціальні служби молоді• Дитячі реабілітаційні центри• Територіальні центри по роботі з населенням• Притулки• Дружні клініки для молоді• Пенітенціарні установи	• Благодійні фонди, товариства• Громадські об'єднання• Приватні соціальні служби• Відділення міжнародних організацій (ЮНІСЕФ, ПРООН тощо)

Засоби соціальної роботи: предмети, пристосування, дії, знання за допомогою яких досягають поставленої мети.

Етапи професійної діяльності
* Збір аналіз інформації про проблему клієнта* Об'єктивна оцінка ситуації* Планування відповідних дій* Вибір оптимального рішення* Вибір відповідної техніки (методу) вирішення проблеми* Застосування методу в дії* Оцінка ефективності.

Принципи соціальної роботи
1. Принцип універсальності2. Принцип охорони соціальних прав3. Принцип соціального реагування4. Принцип профілактичної спрямованості5. Принцип клієнтоцентризму6. Принцип опору на власні сили клієнта7. Принцип активізації8. Принцип максимізації соціальних ресурсів9. Принцип конфіденційності10. Принцип толерантності

Завдання навчальних дисциплін напрямку «соціальна робота та соціальна педагогіка» донести нагромаджені наукою знання до студентів.

соціальні працівники повинні оволодіти знаннями про:
1. специфіку роботи в різному соціальному середовищі;2. передовий вітчизняний і зарубіжний досвід соціальної діяльності;

3. основні психічні функції та їхні фізіологічні механізми, співвідношення природних і соціальних чинників у становленні психіки, значення волі та емоцій, потреб і мотивів, несвідомих механізмів у поведінці людей;
4. дані наукових досліджень стосовно особистості, її формування в процесі соціалізації, основні закономірності й форми регулювання соціальної поведінки у соціальних спільнотах і групах, особливості перебігу соціальних процесів;
5. основи соціологічного аналізу;
6. типологію, основні джерела виникнення і розвитку масових соціальних явищ, форми соціальної взаємодії, чинники соціального розвитку, типи і структури соціальних організацій та інституцій;
7. основи загальної педагогіки, психології та їхні спеціальні розділи;
8. форми, засоби, методи психолого-педагогічного впливу, форми і методи виховної роботи і просвіти;
9. норми сімейного, трудового, житлового законодавства, які регулюють різноманітні аспекти охорони материнства і дитинства, права неповнолітніх, пенсіонерів, людей з особливими потребами і забезпечують їхній соціальний захист; основи кримінального і цивільного права;
10. порядок та організацію опіки, піклування, всиновлення, позбавлення батьківських прав, направлення до спеціальних навчально-виховних закладів;
11. організацію медико-соціальної роботи, санітарної просвіти і пропаганди здорового способу життя.

Соціальний працівник має вміти:

1. забезпечити посередництво між особистістю і сім'єю, а також між різними громадськими і державними структурами;
2. забезпечити зв'язок між особистістю і мікросередовищем, дітьми і

дорослими, сім'єю і суспільством;

3. впливати на стосунки між людьми і на ситуацію в малій групі, стимулювати клієнта до соціально значимої діяльності;
4. працювати за неформального спілкування, сприяючи ініціативі та активній життєвій позиції клієнта;
5. надавати психологічну характеристику особистості (її темпераменту, здібностям тощо), інтерпретувати власний психічний стан, володіти прийомами психодіагностики і психічної саморегуляції;
6. здійснювати організаційно-управлінську, дослідницько-аналітичну, науково-педагогічну і практичну роботу на різних об'єктах професійної діяльності;
7. надавати першу медичну допомогу.

1.1.2. Соціальна робота як галузь науки і навчальна дисципліна.

Соціальна робота як академічна дисципліна спрямована на опанування майбутніми соціальними працівниками знань і методів, які забезпечуватимуть розв'язання практичних фахових завдань, формування ціннісних орієнтацій і настанов, зорієнтованих на забезпечення гуманістичного характеру діяльності

Професійне виховання базується на:

- принципі творчого саморозвитку,
- принципі самопізнання

У центрі уваги соціальної роботи перебуває людина, яка стає клієнтом соціального працівника і потребує науково обґрунтованого ставлення до розв'язання своїх проблем.

Наукове обґрунтування

Дослідницький (пошуковий) аспект.

Діагностичний аспект.

Творчий (продуктивний) аспект.

Об'єкт соціальної роботи як науки	Предметом соціальної роботи як науки є
соціальна реальність, процеси і явища, що безпосередньо стосуються життєдіяльності особистості, конкретної соціальної групи, громади, а також їхньої зміни під впливом психолого-педагогічних, економічних та управлінських чинників.	соціальні відносини, що виникають в процесі взаємодії людей, спільнот, організація соціальних інститутів щодо подолання труднощів та надання соціальної допомоги.

До проблем соціальної роботи як науки

Належать:

- розроблення категоріального апарату,
- різні аспекти організації професійної соціальної діяльності кадрів і служб,
- специфічні дослідження соціальної політики, соціальних процесів,
- осмислення місця особистості в суспільстві і відповідальності суспільства за її адекватний розвиток,
- вивчення і розроблення технологій (способів і методів практичної соціальної роботи з різними групами клієнтів).

теорія соціальної роботи

сукупність сформованих у процесі пізнавальної, практичної діяльності уявлень, концепцій, понять, які з різною мірою наукової відповідності відображають закони, закономірності, принципи, тенденції розвитку соціальної роботи, обґрунтовують моделі практики та техніки втручання.

Рушієм соціального розвитку людини є протиріччя між потребами та реальними можливостями їхнього задоволення	
універсальні філософські категорії	філософські ідеї
* людина, соціум, свобода, гуманізм, конфлікт, соціальний час і простір, суспільна діяльність та ін.	* сенс, спосіб життя, умови і механізми розвитку особистості, права людини, правова свідомість тощо

принципи професійної етики: конфіденційність й толерантність.	
основні категорії етики	чинники регулювання людської поведінки
добро, зло, благо, обов'язок, відповідальність тощо.	суспільна мораль, індивідуальний моральний контроль.

Концептуально-категоріальний апарат (поняття)		
Розкриває соціологія	Адаптовані поняття	Базові категорії
сфера, простір, структури, відносини, практика, зв'язки, діяльність, проблеми	агентство, асоціація, група, зайнятість, здоров'я, імунізація, клієнт, лідер, меншина, мобільність, натуралізація, норма, об'єкт, опіка, партнер, профілактика, репатріація, служба, субсидія, трансакт та ін.	відповідальність, відхилення, дискримінація, діагноз, забезпечення, захист, планування, проблеми, послуги, робота, спілкування, страхування, технології.

Щоб бути кваліфікованим фахівцем у цій сфері, потрібні знання біології, валеології, теоретичної й прикладної соціології, права, педагогіки, психології тощо.

1.2. Еволюція суспільної допомоги і соціальної роботи.

1.2.1. Суспільна допомога як підґрунтя соціальної роботи.

Напрями суспільної опіки

«Благодійництво» та опікування благодійних закладів під патронатом церкви та князів.	Державна підтримка вразливих верств населення

Характерні риси та форми організації суспільної опіки (IX – XIX ст.)	
Благодійництва	Державної опіки
* Співчуття* Готовність відгукнутись на чужу біду* Гостинність* Милосердність* Людинолюбство* Доброзичливість* Справедливість	* Лікарні* Богадільні (шпитали)* Притулки* Лазні* Виховні будинки* Сирітські притулки та будинки* Бібліотеки

Інші напрями суспільної допомоги:
• Українські братства• Соціальна рівність Запорізької Січі• Товариство Червоного Хреста• Громадські об'єднання• Церковні братства• Монастирі• Добродійні товариства

Форми взаємодопомоги:	
* Супряга – співпраця двох сусідів.	* Толока – колективна виконання трудомістких чи термінових робіт

Послідовні етапи соціальної роботи:

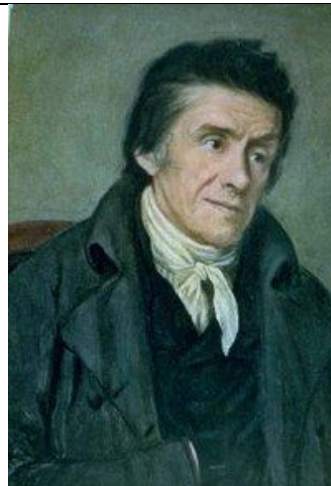
1. Церковно-монастирська допомога;
2. Зародження державних і громадських підходів;
3. Наукова філантропія з усвідомленим прагненням соціальної допомоги як практичної діяльності.

1.2.2. Зародження професійної соціальної роботи за кордоном.

Фундатори соціальної роботи		
Мері Річмонд	Джейн Адамс	Аліса Саломон
1861-1928	1860-1935	1872-1948
<i>Метод «case-work»</i> Індивідуальної соціальної допомоги: визначення діагнозу з оціненням оточення клієнта, пошук ресурсів усередині самої людини, вироблення раціональної стратегії втручання.	<i>1.Ключова ідея руху Гільдії поселенців</i> полягала у визнанні того, що бідність і нещастя людей зумовлені соціальним середовищем, яке необхідно змінювати. <i>2.Перший притулок,</i> який надавав соціальну допомогу людям, розгортаючи в межах своєї програми діяльність дитсадків, клубів, бібліотек, їдалень, художніх галерей, бюро з працевлаштування, вивчення мов, танців, музики, малювання.	<i>З 1899 р. започаткувала підготовку спеціалістів для роботи у сфері соціального обслуговування</i>

Педагогічні ідеї соціальної роботи (соціальна педагогіка)

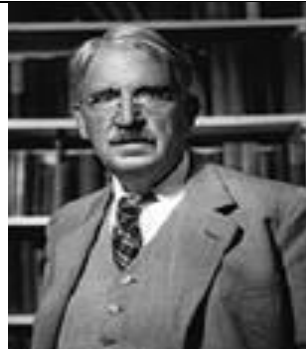
Соціально-педагогічні експерименти Й.Г. Песталоцці, Р. Оуена (XIX ст.) виражали прагнення так організувати навчально-виховний процес у школі, щоб він взаємодіяв із життям дітей та соціальною дійсністю.

На початку XX століття німецький професор П. Наторп, представник марбурзької школи неокантіанства приходить до ідеї всезагальної педагогічної організації на основі інтеграції виховних сил суспільства. Він мріяв про “союз громадян, який впливав би через народ на його культуру, на виховання кожної людини, дитини, дорослого”.

Широко відомими у Європі стали ідеї Дж. Дьюї. Школи майбутнього, на його думку, повинні бути органічно злиті із соціально-економічними потребами суспільства.

З 1910–1920 рр. “соціальну педагогіку” розуміють, як:

- інтеграцію виховних сил суспільства з метою підвищення культурного рівня народу (П.Наторп);
- соціальну допомогу знедоленим дітям, профілактику правопорушень неповнолітніх (Г.Ноль, Г. Боймер).

1.2.3. Історія фахової соціальної роботи в Україні

Соціальна робота в Україні
1919 році Раднарком УРСР видав декрет про націоналізацію всіх добродійних установ, які перебували у віданні приватних осіб або добродійних товариствах.
До 1941 року в системі Наркомсоцзабезу УРСР нараховувалося: • 154 будинки-інтернати для літніх та інвалідів• 22 дитячі будинки-інтернати
У роки радянської влади розвинулися нові напрямки соціальної роботи: * - соціальне забезпечення (в старості, хворобі, багатодітним сім'ям і т. ін.);* - соціальне страхування;* - житлове будівництво;* - курортне обслуговування;* - боротьба з дитячою безпритульністю.
Педагогічний рух в країні виливався в окремі напрямки   * у 20-ті роки це була організація дитячих клубів,* у 40-ві – це тимурівський рух,* у 70-ті – створення педагогічних загонів,* у 80-ті – батьківські сімейні клуби.*
Міністерство соціальної політики   • Департамент праці та зайнятості• Департамент пенсійного забезпечення та соціального захисту інвалідів• Департамент соціального страхування та партнерства• Департамент стратегічного планування

- Департамент міжнародних зв'язків та інформаційних технологій
- Департамент соціального захисту постраждалих від Чорнобильської катастрофи та інших категорій
- Департамент сім'ї та дітей
- Департамент громадських комунікацій, контролю соціальної справедливості та зв'язків із засобами масової інформації
- Департамент гендерної політики, протидії торгівлі людьми та захисту прав депортованих
- Департамент державної соціальної допомоги
- Департамент соціальних послуг

В Україні з 1991 р. спеціальності «соціальна робота» та «соціальна педагогіка» введено до класифікатора професій.

У 1999 р. Указом Президента України встановлено професійне свято — День працівника соціальної сфери (перша неділя листопада).

Правове й законодавче закріплення соціальної роботи як фаху в Україні відбулося завдяки ухваленню законів:

«Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.),

«Про соціальні послуги» (2003 р.)

Наприкінці 2003 р. ухвалено Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України, який мають засвоїти соціальні працівники.

З 1997 р. виходить журнал «Соціальна політика і соціальна робота», згодом було засновано журнали «Практична психологія і соціальна робота», «Соціальна робота в Україні: теорія і практика». Міністерство праці та соціальної політики України випускає відомчі видання «Україна: аспекти праці», «Охорона праці», «Соціальний захист».

1.3. Відносини між соціальними працівниками і клієнтами.

1.3.1. Професійні вимоги до соціального працівника.

показники професіоналізму особистості і діяльності соціального працівника
• аналіз стану проблем клієнтів і результатів їхнього розв'язання;• динаміка включення клієнта в різні види соціальної діяльності;• результати включення дорослого населення в діяльність з поліпшення соціальних умов;• оцінення соціально-психологічної ситуації в соціумі;• рівень професійного росту соціального працівника як спеціаліста.

процесуальних показників	нормативно-етичних показників	показники професійного навчання	показники інноваційного характеру
використання сучасних методів, прийомів, технологій	засвоєння соціальним працівником норм, стандартів, принципів, вміння на практиці дотримуватися еталонів професії на рівні майстерності	прагнення до навчання, підвищення рівня кваліфікації, готовність вивчати фахові теоретичні й методичні аспекти, обмінюватися досвідом з колегами	новаторство, індивідуальність, творчість у застосуванні різних методів і прийомів, які відповідають вимогам часу і конкретній ситуації

критерії компетентності

1. виявляти та оцінювати ситуацію;
2. оцінювати проблему, поставлену мету і способи її досягнення;
3. стимулювати індивіда до розв'язання проблем, уникнення стресів, здатності розвитку;
4. бути посередником між клієнтами та організаціями, структурами;
5. ефективно втручатися у процес розв'язання проблем найбільш дискримінованих і вразливих груп населення;
6. сприяти ефективному і гуманному функціонуванню систем, організацій;
7. брати активну участь у створенні нових систем послуг, ресурсів і можливостей;
8. оцінювати ступінь втручання і досягнутих змін;
9. постійно оцінювати свій професійний рівень і розвиток за допомогою аналізу поведінки, набутих навичок;
10. сприяти вдосконаленню послуг, розвиваючи базу професійних знань і підтримуючи стандарти та етичні норми професії.

особистісні якості соціального працівника:

<i>психофізіологічні характеристики</i> , від яких залежать здібності до цього виду діяльності;	<i>психологічні якості</i> , що характеризують соціального працівника як особистість;	<i>психолого-педагогічні якості</i> , від яких залежить ефект особистої привабливості.

1.3.2. Професійні ролі соціальних працівників

Роль можна визначити як модель поведінки, детерміновану фаховою культурою, або як робочу функцію, що передбачає застосування певного підходу, або як низку завдань, виконання яких очікують від	• Консультант• Аніматор• Менеджер• Психотерапевт• Експерт

працівників.	• Адвокат • Посередник • Помічник

український фахівець В. Сидоров виділяє шість груп ролей:	
• практичні,	• фасилітатор та заохочувач; • всі терапевтичні ролі: консультант, консультант-клініцист, терапевт групи, сім'ї; • -тренер/вчитель соціальних навичок
• посередницькі,	• керівник випадку; • брокер соціальних послуг; • - захисник прав та інтересів клієнта (представництво)
• управлінські,	• консультант, експерт соціальних служб; • координатор; • -керівник (супервізор)
• дослідницькі,	• розробник програм / напрямів роботи; • дослідник; • аналітик; • -представник інтересів громад
• сервісні,	• доглядач • вуличний працівник
• латентні (приховані).	• захисник наявного порядку; • руйнівник наявного порядку; • донор; • брокер

Один і той самий працівник може виконувати або одну визначену роль, або застосовувати у процесі своєї щоденної діяльності різні функції, переключаючись з однієї ролі на іншу.

виділяють такі функції:

- діагностична (оцінювальна) - вивчення, аналіз та оцінення життєвого поля клієнта (індивіда, групи, громади), оцінення результатів, досягнутих у процесі роботи;
- прогностична - розроблення плану розв'язання проблеми;
- організаторська - діяльність соціального працівника з забезпечення взаємодії всіх учасників та установ, задіяних до роботи з клієнтом;
- комунікативна - встановлення, продовження й припинення необхідних професійних контактів, обмін інформацією;
- правозахисна - використання законів та правових норм для захисту прав й інтересів клієнтів;
- превентивна - запобігання виникненню життєвих колізій в окремих індивідів і груп ризику;
- коригувальна - конструктивні зміни в соціумі та системі життєзабезпечення людини;
- соціально-економічна - задоволення матеріальних інтересів і потреб бідних клієнтів, а також інші функції.

1.3.3. Клієнти соціальної роботи.

Клієнти соціальної роботи

- проблемні сім'ї
- діти, що залишились без батьківського піклування
- обдарована молодь
- діти вулиці
- люди похилого віку
- люди, що зазнали насильства

- безробітні люди
- бездомні люди
- алко- і наркозалежні
- люди, що вийшли з місць позбавлення волі

На Заході потенційними клієнтами соціальної роботи можуть бути:

- бездомні люди;
- родини, в яких є проблеми дитячої занедбаності, сексуальних, фізичних зловживань щодо дитини або одного з партнерів;
- подружні пари, що мають серйозні подружні конфлікти;
- родини, в яких дитину виховує лише один з батьків, та в яких серйозні конфлікти супроводжуються насильством з боку батька, а також втіканням, делінквентною поведінкою, труднощами у навчанні дитини;
- ВІЛ-інфіковані люди та їхні родини; люди, що мають низькі доходи через безробіття, відсутність годувальника, фізичні обмеження, недостатність навичок та інші чинники;
- люди, які перебувають в ув'язненні чи колишні в'язні, життя яких було поламаано через покарання внаслідок порушення закону;
- незаміжні вагітні дівчата-підлітки чи такі, що вже виховують дитину;
- гомосексуали та лесб'янки, що мають особисті або сімейні проблеми;
- люди, що мають соматичні чи психічні захворювання або інвалідність;
- люди, залежні від алкоголю, наркотиків та їхні родини;
- мігранти та меншини, що мають недостатні ресурси та можливості, або ті, хто стали жертвами расизму, сексизму або інших форм дискримінації;
- люди із затримками розвитку (інваліди розвитку) та їхні родини;
- люди похилого віку, що не можуть адекватно функціонувати;
- мігранти та біженці, що мають недостатні необхідні ресурси;
- діти, які залишилися без піклування батьків, та ті, які зазнають насилля;
- діти, що мають проблеми, пов'язані з навчанням у школі, та їхні родини;
- люди, що знаходяться у стресовому стані, пов'язаному з травматичними

подіями (смерть близької людини, природні чи техногенні катастрофи, вихід на пенсію тощо), а також діти, що залишили родину.

соціальним виключенням	дискримінація,
Називають такий стан у сучасній соціальній роботі, коли клієнти не можуть задовольнити свої потреби, через що повністю чи частково позбавлені можливості брати активну участь в житті суспільства, громади, вони виштовхнуті на периферію суспільного життя, не здатні підтримувати соціальних зв'язків та вести спосіб життя, поширений та прийнятний у відповідному суспільстві, членами якого вони є.	тобто упереджене та негативне ставлення, яке ґрунтується на певних характеристиках, як раса, стать, релігія, етнічність.

Мотивація - важливий принцип у соціальній роботі. Послуги успішні тільки тоді, коли клієнт бере активну участь у користуванні ними, коли користувачі залучені у планування роботи служб. Користувачі - найліпші експерти послуг.

клієнт почуває себе більш впевнено і компетентно, коли:

- клієнту гарантують безпеку і конфіденційність;
- послуги є доступними і прийнятними для клієнта (зокрема, культурно прийнятними);
- клієнт отримує максимум інформації;

- послуги схвалені клієнтом;
- клієнт приймає рішення і виконує завдання;
- професіонал допомагає, а не опікується;
- з клієнтом укладено договір про послуги;
- клієнт отримує підтримку;
- клієнт має доступ до професійних записів;
- клієнт може оцінювати надавані послуги;
- клієнт може оскаржити рішення/дії фахівців.

«Наснаження» «імпаурмент», «надання повноважень», «активізація», «зміцнення»

Ідея наснаження ґрунтується на визнанні права людини вести повноцінне життя, отримувати у разі необхідності якісні соціальні послуги в потрібному обсязі.

- Мотивація - важливий принцип у соціальній роботі.
- Послуги успішні тільки тоді, коли клієнт бере активну участь у користуванні ними, коли користувачі залучені у планування роботи служб.
- Користувачі - найліпші експерти послуг.

Наснаження розвиває здатність клієнта контролювати власне життя, що передбачає:

- виявлення і розвиток сильних сторін, компетентності клієнта;
- доступ до інформації, якою володіють соціальні працівники та інші фахівці;
- обізнаність щодо наявних альтернатив і можливостей доступу до них у процесі прийняття рішення;
- набуття незалежності від інших під час прийняття рішень;
- розвиток спроможності діяти.

вимогами до соціальної роботи, яка широко застосовує ідеї наснаження,

Елементи підтримки клієнтів в активізації їхнього потенціалу:	Клієнти повинні мати доступ до таких видів діяльності соціальних служб:
☐ розвиток особистості ☐ розвиток умінь ☐ практична підтримка ☐ підтримка рівних можливостей ☐ підтримка в консолідації зусиль ☐ емоційна підтримка -	☐ контроль за використанням матеріальних ресурсів, ☐ добір персоналу, ☐ професійна підготовка, встановлення стандартів надання послуг, ☐ гарантування якості послуг, контроль ☐ оцінювання результатів діяльності служби.

Отже, філософія наснаження включає ідею розподілу влади між клієнтом та фахівцями, залученими до процесу соціальної роботи. Таким чином, у сучасній соціальній роботі стосунки між клієнтом і соціальним працівником повинні мати партнерський характер, що означає поцінювання внеску обох сторін. Така позиція зобов'язує соціального працівника ставитися з повагою до досвіду, думок і рішень клієнта.

2.1. Моделі соціальної роботи.

2.1.1. Класифікація моделей соціальної роботи.

Класифікація теоретичних моделей соціальної роботи.		
Психологічні	Соціологічні	Комплексні
Характеристика		
Сукупність теоретичних концепцій соціальної роботи, спільною основою яких є пізнання закономірностей психологічного розвитку і статусу людини в суспільстві	Сукупність теоретичних концепцій соціальної роботи, в основі яких - пізнання закономірностей соціального розвитку, структурування суспільства, взаємодії його соціальних інститутів	Сукупність теоретичних концепцій соціальної роботи, які орієнтують на цілісне бачення проблем захисту життєвих сил людини як біопсихосоціальної істоти
Основний наголос		
На психологічних та емоційних, а не на соціальних чинниках	На навколишньому середовищі (фізичному і соціальному) на противагу індивідуалізації психологічно орієнтованих підходів	Врахування як психологічних, так і соціальних чинників
Теорії, що належать до моделі		
1. Психодинамічна модель 2. Когнітивно-біхевіористична 3. Гуманістична модель	1. Системно-екологічна модель 2. Соціально-радикальна модель 3. Теорія ролей і стигматизації	1. Кризове втручання 2. Модель, зосереджена на завданні 3. Сімейна терапія 4. Психосоціальна терапія 5. Соціально-педагогічна модель

2.1.2. Методи і технології соціальної роботи

Метод - сукупність прийомів, способів діяльності суб'єктів соціальної роботи, які використовують для розв'язання соціальних проблем клієнтів, стимулювання розвитку їхніх власних сил, конструктивної діяльності щодо зміни несприятливої життєвої ситуації.

Методи і форми соціальної роботи	
До форм належать: індивідуальна, сімейна, групова, вулична робота і робота в громаді	
До методів належать:	
Методи формування свідомості:	бесіда, переконання, навіювання, наказ, приклад, самонавіювання, самовиховання, самоаналіз, схвалення, заохочення, осуд, терапія (різні види), психогімнастика, сповідальний метод, біографічне інтерв'ювання.
Методи організації діяльності:	ігрові ситуації (психодрама і соціадрама), тренінг, реклама, консультація, інструктаж, кризове втручання, супровід, опіка, патронаж, соціальний менеджмент, PR-менеджмент, метод «рівний-рівному», супервізія, економічна допомога.
Методи наукового дослідження:	опитування, анкетування, інтерв'ю, тестування (інтелектуальні, психологічні, малюнкові і проєктивні), соціограма, соціометрія, аналіз соціому, аналіз документів, спостереження, соціальна діагностика, контент-аналіз, паспортизація даних соціому.

Технологія - сукупність наукових знань, засобів, прийомів, методів та організаційних процедур, спрямованих на оптимізацію процесу впливу.

Соціальні технології:				
соціальна діагностика	соціальна профілактика	соціальна реабілітація	соціальна корекція	соціальна терапія

3.1. Соціальна робота з людьми, що мають функціональні обмеження.

3.1.1. Характеристика інвалідності як причини обмеженої дієздатності особистості.

• Інвалід(від. лат. <i>lidus</i> – слабкий, немічний) – це особа, яка має порушення здоров'я, зі стійким розладом функцій організму, обумовленим захворюванням, результатом травм, дефектами, які ведуть до обмеженої життєдіяльності, що викликає необхідність у соціальному захисті.
• Інвалідність – це обмеження в можливостях, обумовлені фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими та іншими бар'єрами, які не дозволяють людині бути інтегрованою в суспільство і брати участь в житті сім'ї та держави на тих самих умовах, як і інші члени суспільства.

Класифікація відхилень здоров'я і розвитку	
Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	Британська шкала обмежених можливостей
• дефект як втрату психічної, фізіологічної / анатомічної структури чи функції або відхилення від неї; • інвалідність як обмеження чи відсутність (внаслідок дефекту) здатності здійснювати ту чи іншу діяльність таким чином чи в таких межах, які вважаються нормальними для людини; • непрацездатність як стан	• недуга – втрата чи аномалія психічних або фізіологічних функцій, елементів анатомічної структури, що утруднює певну діяльність; • обмежена дієздатність – втрата здатності (внаслідок наявності дефекту) виконувати певну діяльність в межах того, що вважається нормою для людини; • недієздатність – наслідок дефекту

обмеженості конкретного індивіда, спричинений дефектом чи інвалідністю, що перешкоджає чи позбавляє його можливості виконувати роль, визнану цим індивідом нормальною, залежно від вікових, статевих, соціальних і культурних чинників.	чи обмежена можливість конкретної людини, що перешкоджає чи обмежує виконання нею певної нормативної ролі, виходячи з вікових, статевих чи соціальних факторів.

Причини інвалідності	
вроджені	набуті
До біологічних причин належать: хвороби, інфекційні захворювання; генетичні аномалії: хромосомні порушення, погіршення обміну речовин батьків або дитини, вроджена патологія; до- і післяпологові травми, ускладнення при пологах; старіння людини.	
До соціальних причин належать: зубожіння населення; каліцтва, отримані внаслідок військових конфліктів, професійної діяльності, аварій; погіршення екологічної ситуації.	

Всіх інвалідів поділяють на групи:	
• інваліди I групи непрацездатності, нерухомі • інваліди II групи працездатності в певних полегшених умовах, маломобільні • інваліди III групи працездатності, мобільні	За походженням: • інваліди з дитинства, • інваліди війни, • інваліди праці, • інваліди загального захворювання;

3.1.2. Організація надання допомоги інвалідам.

Соціальну роботу з людьми, які мають обмеження, здійснюють з позицій забезпечення рівних можливостей, нормалізації та інтеграції.

Моделі соціальної підтримки

- медична,
- соціальна,
- політико-правова,
- модель культурного плюралізму.

Напрями діяльності:

- раннє виявлення, діагностика і втручання;
- медичне обслуговування;
- консультування і надання допомоги в соціальній сфері;
- підготовка до самостійного індивідуального догляду, незалежного способу життя;
- забезпечення допоміжними технічними засобами, пересування, соціально-побутовими пристосуваннями та ін.;
- спеціальні послуги у сфері освіти;
- послуги з відновлення професійної здатності (включаючи професійну орієнтацію, професійно-технічну підготовку, працевлаштування).

ФОРМИ РОБОТИ

- організація центрів соціальної реабілітації та адаптації.;
- збір і систематизація банків даних щодо дітей та дорослих з обмеженою мобільністю;
- індивідуальна робота;
- групова робота;
- спеціалізовані служби знайомств для людей з обмеженою мобільністю;
- консультативні пункти, клуби спілкування просвітницькі курси для родичів таких людей;
- організація масових заходів;
- оздоровлення;
- сприяння навчанню та працевлаштуванню.

Технології соціальної роботи

- соціально-психологічну та педагогічну допомогу;
- соціальну адаптацію;
- соціальну реабілітацію.

Обслуговування людей з функціональними обмеженнями здійснюється шляхом надання соціальних послуг:

- за місцем проживання особи (вдома): насамперед послуги догляду, медико-соціального патронажу;
- у реабілітаційних установах та закладах;
- в установах та закладах денного перебування;
- в установах та закладах тимчасового або постійного перебування;
- у територіальних центрах соціального обслуговування;
- у спеціалізованих стаціонарних закладах:
 - **будинок дитини** (дошкільний заклад системи охорони здоров'я для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для дітей з вадами фізичного та (або) розумового розвитку від народження до трьох (для здорових дітей) та до чотирьох років (для хворих дітей));
 - **дитячий будинок-інтернат** (соціально-медична установа для постійного проживання дітей віком від 4 до 18 років з вадами фізичного або розумового розвитку, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування);
 - **спеціальна загальноосвітня школа -інтернат** (загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку

3.2. Соціальна робота з проблемними сім'ями та дітьми, що залишились без піклування батьків.

3.2.1. Сім'я та дисфункції сім'ї.

Сім'ю розглядають як провідний чинник соціалізації особистості, оскільки вона є персональним середовищем її життя та розвитку.

Сім'я – мала динамічна група людей, котрі проживають разом, пов'язані кровнородинними зв'язками, взаємною відповідальністю, спільністю побуту та економікою сім'ї.

функції сім'ї:

- *репродуктивна*
- *виховна*
- *господарсько-побутова*
- *емоційна, духовного спілкування*
- *сексуально-еротична*
- *рекреаційна*
- *соціально-статусна.*

Негативні соціально-економічні процеси впливають на можливості реалізації функцій сучасної сім'ї.

дисфункціональні сім'ї - в яких виконання функцій порушується.

чинники:

- *дисгармонія в інтимних стосунках,*
- *низька культура спілкування (конфлікти),*
- *погані умови життя,*
- *економічні проблеми,*
- *алкоголізм чи наркозалежність подружжя та інше.*

Неблагополуччя сім'ї визначають за такими вимірами:

- фізичним - матеріальне неблагополуччя сім'ї;
- афективним - порушення емоційних стосунків у сім'ї;
- раціональним (інтелектуальним) - відсутність спільного змістовного дозвілля;
- соціальним (культурним) (неблагополуччя у сфері внутрішніх та зовнішніх комунікацій сім'ї);
- духовним (ідеологічним) - неблагополуччя у сфері духовного і морального здоров'я.

3.2.2. Сирітство та бездоглядність як соціальні явища.

діти, позбавлені батьківського піклування у зв'язку з:

- позбавленням батьків батьківських прав,
- відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав,
- визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними,
- оголошенням їх померлими,
- відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства,
- розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їхнє місцезнаходження,
- тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки,

а також :

- підкинуті діти,
- діти, батьки яких невідомі,
- діти, від яких відмовилися батьки,
- безпритульні діти,
- діти, чії батьки виїхали за кордон.

До причин залишення дітей без батьківського піклування відносять:	
• соціально-економічні (економічна криза, безробіття, голод, міграція)	• соціально-психологічні причини (збільшення кількості розлучень, втрата одного з батьків, погіршення клімату в родині грубим ставленням батьків до дітей, фізичним покаранням).

Втрата батьків або їхня відсутність з моменту народження чи пізніше руйнує психіку, волю, характер і, як наслідок, впливає на фізичний та інтелектуальний розвиток дитини.

3.2.3. Загальні підходи, методи і технології соціальної роботи з сім'єю та дітьми-сиротами.

Загальні підходи та принципи соціальної роботи	
З сім'єю	З дітьми-сиротами
• структура та динаміка сім'ї, • сім'я – це замкнута автономна система, • вирішення індивідуальної проблеми передбачає роботу з іншими членами родини, • дотримання принципів соціальної роботи.	• соціально-педагогічна класифікація віку, • етапи соціалізації, • явище госпіталізму, • принципи соціальної роботи.

Методи і технології роботи з сім'єю	
Види діяльності спрямовані на:	Форми і методи роботи :

● на виживання родини (термінова соціальна допомога, надання притулку, негайне вилучення з родини дітей, що зазнають жорстокого ставлення, перебувають у небезпеці чи залишені без піклування батьків); ● на підтримку стабільності родини; ● на соціальний розвиток родини та її членів (підготовка молоді до сімейного життя; допомога батькам у вихованні дітей; сімейна психотерапія).	● клуби молоді сім'ї, ● школи молодих батьків, ● консультативні пункти, ● відеолекторії, ● навчальні семінари, ● розважальні заходи, ● корекційний театр, ● проведення лекцій, бесід, індивідуальних і групових консультувань, диспутів, тренінгів, фестивалів, сімейних конкурсів та вечорів, свят, шоу-програм. ● грошова та матеріальна допомога, ● організація літніх оздоровчих таборів.

Соціальний супровід
соціальна опіка — представлення працівником соціальної служби інтересів сім'ї (чи її члена) в органах влади, різних установах;   соціальний патронаж - надання соціальних послуг (переважно за місцем проживання) індивідуальним клієнтам і групам ризику, тобто постійний соціальний нагляд, регулярне відвідування їхнього житла соціальними та іншими працівниками, надання їм необхідної економічної, соціально-побутової, лікувально-профілактичної допомоги;   соціальна допомога сім'ї передбачає надання соціальними службами, кризовими центрами, соціальними працівниками соціальних послуг відповідно до Закону України «Про соціальні послуги».

Сімейне консультування

обговорюються:

- складнощі у стосунках батьків з дітьми,
- труднощі у спілкуванні,
- подружні проблеми,
- переживання розлучення (прощання) з партнером тощо.

Посередницький напрям

розрахований на допомогу в організації:

- сімейного дозвілля,
- інформованості,
- координації .

Соціально-педагогічна профілактика

покликана розв'язувати завдання з :

- локалізації,
- обмеження,
- виявлення,
- попередження неконструктивної взаємодії між членами сім'ї,
- різних форм насильств,
- помилок у сімейному вихованні,
- запобігання формуванню різних видів хімічної залежності у членів сім'ї,
- виявлення потенційно неблагополучних сімей (лекторії, семінари, тренінги, клуби для сімей, тематичні дні, передачі на радіо і телебаченні)

Методи і технології соціальної роботи з дітьми-сиротами

1. Ігрова терапія
2. Арт-терапія
3. Індивідуальна підтримка
4. Тренінгова підтримка
5. «Дозвілля вихідного дня»
6. «Старший брат/старша сестра»

7. Соціальний супровід

робота з дітьми вулиці (безпритульними дітьми)

1. забезпечення регулярним гарячим харчуванням,
2. організація роботи виїзних кухонь;
3. створення банків одягу і взуття,
4. забезпечення дітей-бродяг необхідним одягом падання місця для ночівлі;
5. надання медичної допомоги стаціонарними та мобільними (виїзними) амбулаторіями;
6. організація ігор та екскурсій;
7. проведення виховних бесід, спрямованих на підвищення мотивації до соціально прийнятної поведінки;
8. надання моральної та психологічної допомоги;
9. проведення просвітницької роботи (інформування);
10. створення кризових та реабілітаційних центрів, центрів денного перебування, де дитина могла б харчуватися, отримувати медичну допомогу, навчатися тощо.

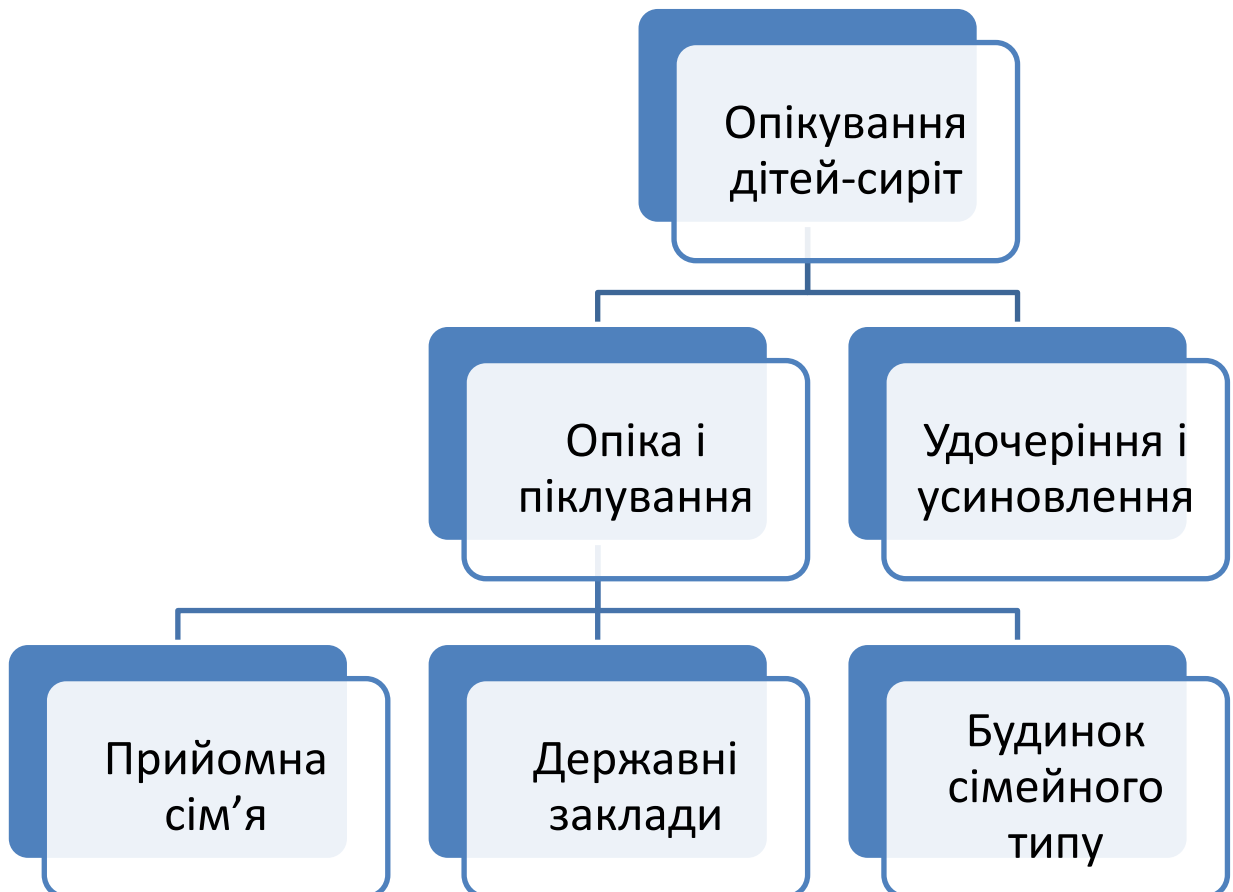
Робота з дітьми, чії батьки виїхали за кордон

1. відстеження умов, в яких опинилася дитина після відходу батьків (або одного з батьків), з метою запобігання жорстокого ставлення до дитини,
2. надання психологічної допомоги дитині,
3. створення центрів тимчасового цілодобового перебування,
4. надання юридичних консультацій тощо.

Діяльність державних органів, які уповноважені здійснювати соціальну роботу з неблагополучною сім'єю

1. Служба у справах неповнолітніх

2. Кримінальна міліція у справах неповнолітніх
3. Дільничні інспектори міліції
4. Відділи соціального захисту населення
5. Відділи освіти у райвиконкомах (через інспекторів з охорони дитинства)
6. Центри соціальних служб для молоді

3.3. Соціальна робота з людьми похилого віку, безробітними та бездомними.

3.3.1. Уявлення про старість і старіння.

Поняття «людина похилого віку» в Україні асоціюється з настанням пенсійного віку (60 років для жінок і 65 - для чоловіків).

Часто вживається термін «літні люди», який у більшості випадків має те ж саме значення, що і люди похилого віку.

Класифікація	
Всесвітньої організації охорони здоров'я (ЮООЗ)	Американська
• від 60 до 74 років належать до категорії людей похилого віку,• від 75 до 89 років - до старих людей,• від 90 років і старших - до довгожителів.	• молодих літніх-65-74 років,• старих-віком 75-84• дуже старих-85 років і більше.

Старіння є невід'ємним елементом розвитку особистості.

В онтогенезі людини виділяють періоди *дитинства, юності, зрілості та старості (пізньої дорослості)*.

Компоненти:

- **біологічне старіння** - зростання вразливості організму і підвищення ймовірності смерті;
- **соціальне старіння** - зміна патернів поведінки, статусів, ролей;
- **психологічне старіння** - вибір способу адаптації до процесів старіння, нових стратегій подолання труднощів.

Проблеми:

- 1) здоров'я і медична допомога;
- 2) матеріальне становище;

• 3) інтеграція в суспільство.
Додаткові труднощі:
• низькі пенсійні виплати • дефіцит дешевих товарів, • зростання цін на комунальні послуги і продовольчі товари, • нерозвинутої сфери побуту, • незадовільної медичної допомоги, • втрати суспільством почуття милосердя. • відсутність грошових заощаджень, • фінансова неспроможність ремонту власного житла тощо. • відбувається трансформація сучасної сім'ї і відокремлення її поколінь за місцем проживання.

Загальні підходи та принципи	
типи пристосування до старості	принципи
• Конструктивний підхід • Підхід залежності • Підхід захисту • Підхід ворожості до інших • Підхід ворожості до себе	1. Незалежність 2. Участь 3. Догляд 4. Можливості для реалізації внутрішнього потенціалу 5. Гідне ставлення

3.3.2. Організація соціальної роботи з людьми похилого віку.

робота з людьми похилого віку.	
Напрямки	Технології
• виявлення осіб, які потребують соціального піклування дома чи в спеціальних установах; • створення умов для адаптації до старості й задоволення їхніх інтересів, виявлення активності у мікросоціумі;	• реабілітація (медична та соціальна, яку часто надають у стаціонарних закладах) • соціальна допомога • метод біографічного інтерв'ювання • трудова та громадська зайнятість • отримання нових знань та навичок • терапевтична короткотривала група

роз'яснювальну роботу з близькими людей похилого віку.	створення груп самопомоги

Організація надання допомоги людям похилого віку.

- територіальні центри з обслуговування самотніх непрацездатних громадян похилого віку та інвалідів
- будинки-інтернати загального профілю для громадян похилого віку та інвалідів
- спеціальні будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів
- геріатричні пансіонати
- пансіонати для ветеранів війни та праці
- спеціальні житлові будинки для ветеранів та пенсіонерів.

види обслуговування для людей похилого віку у Великобританії	
будинки готельного типу догляд у будинках постійного проживання будинки сестринського типу денні стаціонари / центри денні центри / обідні клуби	Послуги за місцем проживання доставка харчування / «їжа на колесах» догляд (прибирання) чергові бригади невідкладної допомоги служба прання допомога і адаптація консультування

3.3.3. Безробіття як соціальне явище.

Безробіття - це вимушене й тривале припинення роботи через неможливість знайти робоче місце.

<i>Незайняте населення</i> - люди працездатного віку, які не мають роботи (заняття, що приносить дохід): безробітні (хто з різних причин	<i>Під зайнятістю</i> розуміють таку діяльність громадян, яка пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і яка приносить

втратив роботу, але її шукає) • економічно неактивне населення.	їм дохід у грошовій або іншій формі.

Види безробіття	
• вимушене - яке виникає внаслідок ліквідації підприємства або робочого місця (вивільнення працівника) чи завдяки звільненню за ініціативою адміністрації; • фрикційне (добровільне, плинне, поточне) - тимчасова незайнятість, пов'язана з переходом з однієї роботи до іншої за особистим бажанням, закінченням роботи за контрактом, у зв'язку зі зміною місця проживання тощо.	• Сезонне • Циклічне • Структурне Неявне безробіття • Приховане • Часткове • Молодіжне • Короткотривале • Довготривале (понад 12 місяців)

Наслідки безробіття
• криміналізацію поведінки безробітного, • зубожіння родини, • порушення родинних і соціальних контактів сім'ї, • виникнення алкогольної залежності, • жорстокість щодо дітей, примушування їх працювати. • призводить до соціального виключення, відторгнення людини.

Людина, яка втратила роботу, проходить певні стадії емоційного переживання: • Перша стадія - шок, емоційний вибух. • Друга стадія - суб'єктивне полегшення і психологічна адаптація до

ситуації.

- Третя стадія — *погіршення становища.*
- Четверта стадія — *безпорадність і примирення із ситуацією.*

Пастка безробіття - ситуація, коли отримання грошової допомоги (з безробіття, малозабезпеченості тощо) сприяє збереженню бідності, оскільки особі економічно вигідніше отримувати навіть їй незначну державну допомогу і не працювати, ніж мати низькооплачувану роботу з високим рівнем податків і відрахувань.

загальнообов'язкове	державне	соціальне	страхування
на випадок безробіття забезпечує:			
Надання допомоги		Надання послуг	
• допомога з безробіття, зокрема одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;• допомога з часткового безробіття;• матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного;• матеріальна допомога з безробіття, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні;• допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.		• професійну підготовку або перепідготовку, підвищення кваліфікації та профорієнтацію;• пошук роботи та сприяння у працевлаштуванні, зокрема шляхом надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних та фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних;• інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.	

3.3.4. Бездомність та її причини.

бездомні - ті, хто не має незалежного постійного місця проживання або не може використовувати його тривалий час, а також і ті, що тривалий час (більш ніж рік) живуть у закладах для бездомних - притулках, соціальних інтернатах тощо;

бездахові чи безпритульні - ті, хто не має незалежного постійного місця проживання або не може використовувати його тривалий час, а також ті, хто не використовує закладів, де можуть проживати бездомні, серед них в'язниці та лікарні, і не живуть з родичами чи друзями. Вони перебувають без житла довгий період (принаймні останні чотири тижні) та проводять ніч на вулицях, у парках, під'їздах житлових будинків, громадських будівлях або інших місцях, що надають притулок на обмежений час, наприклад, у службах чи закладах короткочасного перебування;

маргінально поселені - ті, хто мешкає в непристосованих для житла приміщеннях, незаконно зайнятому житлі, фургонах та інших подібних місцях або ті, що живуть із родичами чи друзями, їх не виганяють на вулицю через жаль, але таке поселення не гарантує тривалого перебування, і в будь-який момент вони також ризикують опинитися на вулиці.

Бездомність визначають як соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї жилого приміщення (будинку, квартири, кімнати тощо), яке б вона могла використовувати для проживання/перебування і в якому могла бути зареєстрованою.

Теорії пояснення бездомності	
<i>Структурне пояснення</i>	<i>Індивідуальне (психологічне) пояснення</i>
бездомності практично не бере до уваги індивіда та його характерні особливості, а стосується широкого спектра соціальних та економічних чинників, таких як роль системи соціального забезпечення та поширення бідності, забезпечення житлом, ринку житла та наявності житла, які і призводять до виключення та спричиняють бездомність.	включає два напрями: Відповідно до першого, індивіди відповідальні за власну бездомність і тому заслуговують засудження. Індивідів, яких визнають бездомними відповідно до цього бачення, часто стереотипізують як девіантних, бродяг, алкоголіків, жебраків тощо. Прихильники другого пояснення вважають, що особи стали бездомними внаслідок особистої неспроможності чи неадекватності, за які вони не можуть нести повної відповідальності.

Причини бездомності поділяють на:	
об'єктивні	суб'єктивні
• високий рівень бідності та глибоке матеріальне розшарування населення; • ліквідація підприємств, зменшення кількості робочих місць, масове скорочення працівників; • зниження ролі інституту сім'ї, традиційної культури взаємин у сім'ї як основного складника суспільства; • недосконалість нормативно-правової бази житлового законодавства, а також незаконні операції з житлом на ринку нерухомості;	• розлучення, конфлікти у сім'ї; • перебування у місцях позбавлення волі; • втрата соціальних зв'язків та квартири через наркотичну залежність, психічні розлади, алкоголізм, захворювання на ВІЛ/СНІД;

● підвищення плати за комунальні послуги, відсутність можливості сплатити борги за житлово-комунальні послуги; ● відсутність соціальної інфраструктури, що відповідає ринковим відносинам; ● висока вартість житла, неможливість бездомними громадянами придбати чи орендувати житло; недостатність соціального житла, соціальних гуртожитків; ● відсутність системи профілактики бездомності, недостатність фінансування заходів для проведення соціальної роботи з людьми з групи ризику; ● відсутність ефективної системи лікування алкоголізму, наркоманії та ВІЛ-СНІДу; ● незабезпечення, відповідно до законодавства, житлом сиріт та громадян, що втратили службове житло. ● катастрофи та нещасні випадки.	● втрата службового житла; ● добровільний продаж квартири або будинку після втрати роботи або з метою придбання житла меншої площі для започаткування власної справи; ● сирітство.

Соціальні працівники мають брати до уваги те, **до якої підгрупи відноситься клієнт і скільки часу** людина була бездомною, і з огляду на це будувати процес втручання.

Підгрупи бездомних

- самотні жінки,
- самотні чоловіки середнього віку,
- самотні чоловіки й жінки похилого віку,
- бездомні діти та підлітки,
- сім'ї з одним батьком,
- сім'ї з обома батьками,
- особи з проблемами психічного здоров'я,
- колишні ув'язнені.

У перші дні чи тижні:

- людина перебуває в кризову стані (стрес),
- вона шукає способи та можливості повернутися до «нормального» життя,
- намагається дотримуватися звичок, притаманних для «нормального життя»,
- зберігає віру в те, що життя на вулиці це лише тимчасово,
- з готовністю приймає допомогу й підтримку.

Після кількох років бездомного життя:

- людина починає ідентифікувати себе з іншими бездомними, при звичається до бездомного життя і вважає його прийнятним та «нормальним». Інтеграція чи включення такої особи в суспільне життя є надзвичайно складною.

3.3.5. Методи та технології соціальної роботи з бездомними та безробітними.

Методи і технології соціальної роботи	
З безробітними	З бездомними
• консультування щодо працевлаштування і шляхів заробітку;• допомогу в оформленні відсутніх документів, державної допомоги, пенсій, пільг;• посередництво у наданні гуманітарної допомоги з різних джерел;• долучення людей до груп	• застосування первинного, вторинного та третинного втручання;• застосування практики <i>вуличної соціальної роботи</i>;• сприяти працевлаштуванню бездомних.

самопомоги;

- тренінг асертивності (підняття віри в себе, опанування навичок самопредставництва).

ЛМГО "Спільнота взаємодопомоги "Емаус – Оселя»

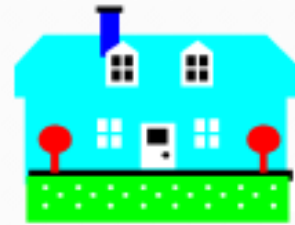
Круглий стіл «Від бездомності до праці, дому і солідарності» 11 жовтня 2013

- підхід Міжнародного руху «Емаусу» до вирішення проблеми бідності та бездомності;
- досвід діяльності «Емаусу» у Європейському регіоні;
- досвід поширення ідеї «Емаусу» в Україні.

ТРИСТУПЕНЕВА МОДЕЛЬ реінтеграції бездомних громадян

Центр обліку

Соціальний готель

Центр реінтеграції

Будинок нічного перебування

В У Л И Ц Я

3.4. Насильство в сім'ї як соціальна проблема

3.4.1. Насильство як соціальна проблема.

Згідно з Законом України «Про попередження насильства в сім'ї», насильство в сім'ї розглядається як «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному та психічному здоров'ю».

Види насильства			
<i>Фізичне</i> насильство - умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести чи призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, завдання шкоди його честі та гідності.	<i>Сексуальне</i> насильство - протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього члена сім'ї.	<i>Психологічне</i> насильство - насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ чи погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю.	<i>Економічне</i> насильство - умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Види насильства щодо різних груп (дітей, старих людей, жінок)

Недбале ставлення до дитини - відсутність з боку батьків належного забезпечення умов харчування, одягу, житла, виховання, освіти, медичної допомоги, потрібних для здорового розвитку дитини, а також відсутність уваги, залишення дитини без нагляду, внаслідок чого вона може стати жертвою нещасного випадку;

Жорстоке ставлення: фізичні покарання, фізичні знущання, побиття, побиття; штовхання; спроби удушення; викручування рук тощо; дитина є свідком знущань над іншими членами сім'ї: батько б'є чи гвалтує матір у присутності дітей; «погану» дитину фізично карають у присутності «хорошої» дитини; дитина є свідком фізичних знущань над іншою людиною, що не є членом її сім'ї тощо; ставлення до дітей як до рабів, слуг чи підлеглих, як до своєї власності;

Відмова повідомляти про рішення, що стосуються відвідин та опікунства.

Насильство над людьми літнього віку - відносять відсутність медичної допомоги, погане харчування, насильницьке відокремлення від інших членів родини, привласнення їхніх грошей чи речей.

Насильство над жінкою	
пояснюють на основі трьох ключових підходів:	психологічні проблеми, як наслідок насильства:
1) соціально-історичного; 2) системно-сімейного; 3) індивідуально-психологічного.	• Фрустрація та депресія;• Соціальна ізоляція;• Суїцид;• Залежність;• Відчуття провини;• Низька самооцінка;• Криза ідентифікації;• Втрата відчуття загрози;• Смиренність.

3.4.2. Загальні підходи, причини та характеристики насильства.

Характер насильства	
діяльність	бездіяльність
- умисна дія;- порушення прав та свобод іншої людини, що унеможлиблює її самозахист;- застосування фізичних покарань і моральних принижень щодо дітей.	- ненадання допомоги людині, яка її потребує;- ігнорування;- недбале ставлення до дитини, людини похилого віку тощо.

Класифікації насильства

- за стратегією кривдника: явне та приховане;
- за часом: те, що відбувається зараз, і те, що трапилось в минулому;
- за тривалістю: одноразове або багаторазове, що триває довгі роки, циклічне;
- за місцем та оточенням: вдома - з боку родичів, в школі - з боку педагогів або дітей, на вулиці - з боку дітей або незнайомих дорослих.

Причини приховування насильства:

- жертва може бути залежна від насильника у своїх сексуальних чи емоційних потребах;
- стосунки прив'язаності;
- страх перед посиленням насильства;
- страх залишити домівку та бути поміщеним у стаціонарний заклад;
- відчуття сором чи провини за виховання дочки чи сина, які чинять насильство;
- жертва може брати на себе відповідальність за поведінку насильника;
- страх піддати небезпеці статус сім'ї в громаді;
- жертва не усвідомлює що відбувається насильство, не уявляє іншого життя

Закон на захисті праві свобод людини:

- Адміністративний кодекс;
- Кримінальний кодекс;

- Кодекс України про шлюб та сім'ю;
- Конституція України;
- Конвенція про права дитини;
- Декларація про права дитини;
- Закон України «Про охорону дитинства»
- Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»

Кривдник відповідальний, незалежно від того, які дії чинить жертва!!!

Кожен наступний акт є більш загрозливим для жертви!

3.4.3. Організація соціальної роботи з жертвами насилля.

Особливості роботи з жертвами насилля:
дітьми
1. Убезпечити дитину від кривдника 2. Надання дитині медичної і психологічної допомоги 3. Враховувати вік дитини 4. Тривалість бесіди (до 60 хв.) 5. Спочатку вислухати дитину 6. Ставити відкриті запитання 7. Збір інформації від психолога, педагога, лікаря, сусідів, родичів. 8. Перевірка інформації іншими спеціалістами (дільничим інспектором, лікарем, соціальним працівником) Робота з сім'єю.
жінками
1. Надання безпечного місця та медико-психологічної допомоги. 2. Метод «первинне інтерв'ю» 3. Аналіз ситуації (аналіз альтернатив) 4. Складання плану дій. 5. Залучення інших спеціалістів (слідчого, адвоката). 6. Інформувати про надання послуг соціальною службою: освітні

програми, психологічні тренінги лікарські консультації, юридична допомога, послуга «перехідного житла», допомога з працевлаштування, соціальний супровід.

7. Навчання на курсах самозахисту.

старими людьми

1. Скоординувати дії органів охорони здоров'я, невідкладної допомоги, міліції, юридичних служб.
 2. Проводити опитування найближчого оточення жертви.
 3. Аналіз ситуації (аналіз альтернатив)
 4. Попереджувальні заходи відповідно повноважень міліції.
- Робота з родиною.

Діяльність соціальних служб:

1. Організація роботи «Телефону довіри», «гаряча лінія 24-год».
2. Створення інформаційних пунктів, осередків допомоги, кризових центрів, груп підтримки для жертв насилля.
3. Проведення інформаційних та освітніх кампаній з попередження насильства та підвищення правової культури.
4. Створення державних і громадських організацій з надання допомоги жертвам насилля.

Послуги соціальних служб

1. Надання первинної медичної, психологічної, юридичної допомоги
2. Фінансова та гуманітарна допомога потерпілим.
3. Освітні програми, курси перепідготовки, курсів самозахисту.
4. Забезпечення житлом і працевлаштування.

ЯКЩО ВАШЕМУ ЖИТТЮ ЗАГРОЖУЄ НЕБЕЗПЕКА ТЕЛЕФОНУЙТЕ 102
Якщо ви стали ЖЕРТВОЮ або СВІДКОМ насильства телефонуйте за номером:
0800-500-335 Дзвінки безкоштовні: зі стаціонарного телефону
або **386** – з мобільного для операторів: МТС, Київстар

3.5. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ В УКРАЇНІ

3.5.1. Сутність поняття «Міграція», її класифікація

Міграція - соціальний процес, переміщення окремих груп та індивідів.

Класифікація міграції		
За типом: • стихійна • хаотична • організована	За територіальним переміщенням: • внутрішня • зовнішня	За часом перебування: • тимчасова • довготривала • постійна
За мотивами: • добровільна • вимушена • примусова	За масштабом: • індивідуальна • групова • масова	За відстанню: • межі селища • межі регіону • межі країни

3.5.2. Проблеми переселенців в Україні.

Проблеми переселенців
Проблема адаптації: територіальної, професійної, культурної.   Матеріально-побутові проблеми: втрата майна, оренда житла, непрацевдантність.   Психологічні проблеми: стрес пов'язаний з позбавленням домівки; відсутність стабільності; втрата рідних, друзів; нестача любові, турботи, підтримки; відчуття дискомфорту, підвищеної тривожності, агресивності; виникнення негативного ставлення до інших людей; застосування принципу колективної провини; виникнення неврозів, психопатій, короткочасних психогенних розладів.   Політико-правові проблеми: відновлення втрачених документів; оформлення фінансової адресної допомоги; забезпечення прав і свобод людини в соціумі.

3.5.3. Організація надання допомоги переселенцям.

Організація соціальної роботи
1. Міська влада забезпечує житлом.2. Соціальне інспектування (вивчення потреб і проблем).3. Соціальний супровід переселенців.4. Надання гуманітарної допомоги біженцям.5. Забезпечення медичного обслуговування.6. Влаштування дітей до навчальних закладів.7. Забезпечення роботою працездатних громадян.8. Забезпечення доступності комплексу послуг соціальних служб.9. Співпраця державних і громадських організацій.

До основних переживань, які виникають у переселенців можна віднести: Смерть і виживання. Втрата і горе.	
Фази переживання горя 1. початкова фаза горя - шок і заціпеніння.2. фаза пошуку.3. фаза - гострого горя, що триває до 6 – 7 тижнів з моменту трагічної події.4. фаза горя називається фазою «залишкових поштовхів та реорганізації».5. надія на краще знову веде людей до боротьби за виживання.	
Психологічна робота :	
Індивідуальна робота: • Сімейна терапія для дітей до 4 р.• Бесіда• Гра• Консультація	Групова робота.: • терапія малюнком;• театралізована арт-терапія;• ігрова терапія;

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В. Й. Психологія: вступ до спеціальності: навч. посіб. / В.Й. Бочелюк - К.: Центр учбової літератури, 2007, - 286 с.
2. За ред. Т.В. Семигіної Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. - К.: Академвидав, 2005. – 304 с.
3. Казьмирчук Г.Д. Вступ до спеціальності : навч. посіб. / Г.Д. Казьмирчук - К.: Логос, 2011. – 114 с.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: Навчальний посібник.– Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
5. Капська А.Й. Соціальна робота : Підручник / А.Й. Капська - К.: Слово. 2011. – 399 с.
6. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЦССМ, 2004. – 164 с.
7. Карпенко О.Г. Вступ до спеціальності «Соціальна робота» : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. закл.] / О.Г. Карпенко - К.: Слово, 2011. – 245 с.
8. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика) : Підручник / М.П. Лукашевич - К.: Каравела. 2009. – 368 с.
9. Мельников В. П., Холостова Е. И. История социальной работы в России: Учеб. пособие. — М: Изд-во СТИ, 1998. — 220 с.
10. Мешко Г. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. Мешко - К.: Академвидав, 2010. – 197 с.
11. Мигович І.І. Соціальна робота (вступ до спеціальності). — Ужгород: Патент. 1997.—190 с.
12. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів / О. О. Яременко, О. Р. Артюх, О. М. Балакірева та інші. – К. Державний центр соціальних служб для молоді, Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2002. – 124 с.
13. Олиференко Л.Я. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений – М.: Академия, 2002. – 256с.
14. Пейн М. Сучасна теорія соціальної роботи. — К, 2000. — 456 с.
15. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І. В. Козубовської, І. І. Миговича — Ужгород: УЖМУ, 2001. — 152 с.
16. Попов В. Г, Холостова Е. И. Социальная политика и социальная работа: Учеб.-метод. пособие. — М.: Изд-во СТИ, 1998. — 218 с.
17. Практика социальной работы / Под ред. К. Ханвея и Т. Филпота, — Амстердам; К., 1996. — 240 с.
18. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді (методичний посібник) / С. В. Толстоухова, О. О. Яременко, О. В. Вакуленко та ін. – К.: Державний центр соціальних служб для молоді, Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 88 с.
19. Тюття Л.Т. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. закл.] / Л.Т. Тюття - К.: Знання. 2008. – 574 с.